
ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

УДК 330.1:338.12

І. В. Гвоздецька, к. е. н., доцент

НАУКОВО-ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ДЕФІНІЦІЇ ЕКОНОМІЧНИЙ РОЗВИТОК

Анотація. У статті розкрито зміст поняття «економічний розвиток», «економічне зростання», «циклічність економічного зростання». Проаналізовано підходи до вивчення даних економічних категорій зарубіжними та українськими вченими, простежено еволюцію визначення дефініції «економічний розвиток». Узагальнено існуючі трактування економічного розвитку на основі використання загальноприйнятої інтерпретації. Розмежовано суть категорій «економічний розвиток» та «економічне зростання».

Ключові слова: розвиток; економічний розвиток; економічне зростання; циклічність; циклічність економічного зростання.

И. В. Гвоздецкая, к. э. н., доцент

НАУЧНО-ТЕОРЕТИЧЕСКИЕ ОСНОВЫ ДЕФИНИЦИИ ЭКОНОМИЧЕСКОЕ РАЗВИТИЕ

Аннотация. В статье раскрыто содержание понятия «экономическое развитие», «экономический рост», «цикличность экономического роста». Проанализированы подходы к изучению данных экономических категорий зарубежными и украинскими учеными, прослежена эволюция определения дефиниции «экономическое развитие». Обобщены существующие трактовки экономического развития на основе использования общепринятой интерпретации. Разграничены суть категорий «экономическое развитие» и «экономический рост».

Ключевые слова: развитие; экономическое развитие; экономический рост; цикличность; цикличность экономического роста.

I. V. Gvozdetska, Candidate of Economic Sciences,
Associate Professor**SCIENTIFIC AND THEORETICAL BASIS OF THE ECONOMIC DEVELOPMENT**

Abstract. The article reveals the concept of "economic development", "growth", "and cyclical economic growth." The approaches to the study of these economic categories of foreign and Ukrainian scientists and the evolution of defining the notion of "economic development." are analysed. The existing interpretation of economic development through the use of conventional interpretation is summarised. The points of the categories "economic development" and "growth" are distinguished. Development is a key phase in the continuous economic change and evolution.

Keywords: development; economic development; economic growth; cyclical; cyclical economic growth.

Постановка проблеми. Економічний розвиток відіграє важливу роль у добробуті та процвітання держави, окрім того дана дефініція займає вагомe місце в економічній науці. В свою чергу, динамічні явища охоплюють найважливіші процеси економічного розвитку та сприяють прискоренню економічного зростання. Останні десятиліття інтенсивно зростають масштаби світової торгівлі та інші процеси міжнародного обміну, світова економіка стає більш інтегрованою і відкритою. Виходячи з вище наведеного, дана проблематика є актуальною, так як економічний розвиток в сучасних умовах прямо-пропорційно залежить від рівня залучення країни до глобалізаційних процесів, а Україна не демонструє якісного економічного розвитку, хоч і декларує таке прагнення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженням поняття економічного розвитку через призму природи багатства, ефективного розподілу займалися А. Сміт, Д. Рікардо, У. Петті,

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

К. Маркс, Л. Вальрас, А. Маршал, Ж. Б. Сей, Й. Шумпетер, Дж. М. Кейнс. У другій половині ХХ-го століття вченими Р. Солоу, Дж. Р. Хіксом, С. Кузнецом та В. Левісом, Є. Беллом, А. Турено, З. Бжезинським, А. Тоффлером було розроблено спеціалізовану теорію економічного зростання. Кінець минулого століття, для якого характерними є посилення глобалізаційних процесів ознаменувався здобутками таких вчених як І. Лукінов, В. Геєць, А. Чухно, А. Гальчинський, В. Дорогунцов, С. Кіреєв, А. Гриценко, Б. Кваснюк, на основі цих досліджень було розроблено теорію перехідної економіки в Україні. За останні роки вагомими науковими публікаціями з даної проблематики є праці Б. Данилишина, Л. Проданової, Ю. Пасічника, В. Попової, В. Хорса, Д. Медоуса, М. Жука, О. Гончар, С. Ковальчук.

Незважаючи на велику кількість наукових праць та значні досягнення в області трактування поняття розвиток, чіткого розмежування між розвитком та зростанням нами не було виявлено, тому в даній статті ми зробили спробу проаналізувати дані дефініції та викласти свою позицію щодо їх трактування.

Метою написання даної статті є дослідження науково-теоретичних позицій змісту поняття економічний розвиток, а також розмежування понять економічний розвиток та економічне зростання. Для досягнення даної мети було поставлено наступні **завдання**: з'ясувати історико-теоретичні основи виникнення поняття економічний розвиток, дослідити основні наслідки економічного розвитку, виявити взаємозв'язок між економічним розвитком та економічним зростанням.

Основні результати дослідження. Розвиток є основною фазою у процесі безперервних економічних змін та еволюції суспільства. Поняття економічний розвиток можна трактувати, з одного боку, на основі висвітлення різних аспектів даного процесу, а з іншого – за допомогою порівняння економічного розвитку з такими поняттями як прогрес, піднесення, модернізація, еволюція, зростання, процвітання тощо. Розвиток буває екстенсивним, інтенсивним, внутрішнім (джерело такого розвитку знаходиться в середині об'єкта) і зовнішнім (визначається лише зовнішніми чинниками). Розвиток тісно пов'язаний з функціонуванням різних об'єктів, проте функціонування може мати і зворотний характер [18]. Розвиток може проявлятися як у прогресі, так і в регресі, і виражатись в еволюційній або революційній формі. Прогрес забезпечує розвиток системи від нижчого рівня до вищого, вдосконалюючи систему, підвищуючи рівень організації системи. В економічному плані це проявляється в покращенні ефективності підприємства, перехід на більш якісний рівень технологій тощо. У випадку з регресом ситуація протилежна. Регрес – це тип розвитку, відповідно до якого система переходить від вищого рівня до нижчого, відбувається перехід до менш досконалого, ефективного виробництва.

Шведський економіст Г. Мюрдаль, аналізуючи у своїй трьохтомній праці «Азійська драма: дослідження бідності народів» (1968 р.) специфіку взаємовпливів традиційних економічних інститутів у країнах Азії та Африки прийшов до висновку, що головними причинами економічної відсталості країн, що розвиваються, є колосальна глибина нерівності у суспільстві, що заважає проведенню справжніх системних реформ, оскільки не забезпечує ефективних мотивів і мотивації до продуктивної праці [2]. Тому, розвиток, на його думку, слід розуміти як підвищення ступеню задоволення основних потреб усіх членів суспільства. Подібний погляд на сутність та залежності економічного розвитку поділяють і лауреати нобелівської премії (1979 р.) Т. Шульц та У. Льюїс в працях «Теорія економічного зростання» і «Заходи з економічного розвитку слаборозвинутих країн».

С. Кузнец був відзначений премією у 1971 р. за емпірично обґрунтовану інтерпретацію економічного зростання, яка дала нове і поглиблене розуміння соціально-економічної структури і процесу розвитку.

М. Алле удостоєний Нобелівської премії у 1988 р. за розробку теорії взаємозв'язків економічного зростання, інвестицій, відсоткових ставок.

Однією з перших значних спроб дослідити суть економічного розвитку стала праця К. Маркса «Капітал», за якою передбачалося відкриття економічного закону руху суспільства. Кілька десятків років ця спроба залишалася єдиною. Проте, більшість досліджень, які складали теорію роз-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

витку носили лінійний характер, тобто ґрунтувалися на уявленні про односпрямованість і зумовленість історії та мали систему обмежень статичного характеру [14].

Теж саме стосується і теорії економічного розвитку Й. Шумпетера, в якій «господарський кругообіг» передбачав рівноважний стан закритої економіки [21]. Тут і виникає питання, яким чином переходить із одного рівноважного стану в інший, економіка, в якій відсутній прибуток, де обсяг виробництва визначається з попереднього досвіду, а попит та пропозиція рівні. Ці протиріччя так і залишалися, допоки дослідники не відійшли від погляду на економіку як на статичну, закриту, рівноважну систему. Односпрямованого прогресу, лінійного розвитку в економіці не існує. Зміни відбуваються циклічно, хвилеподібно за схемою: прогрес-стагнація-регрес. Це засвідчують напрацювання великої кількості вчених [5; 11; 12; 13; 17; 19], які при розгляді поняття економічний розвиток зупиняються на теорії економічних циклів, що характеризується піднесенням та спадом протягом певного часу, в результаті чого відбувається «рух економіки». Економічний цикл є результатом коливань різних показників економічної активності – темпів зростання ВВП, загального обсягу продажу, загального рівня цін, рівня безробіття, завантаження виробничих потужностей тощо. Відносно циклічних властивостей макроекономічні показники можна поділити на проциклічні, ациклічні і антициклічні. Проциклічні показники – ті, які мають тенденцію до зростання в період піднесення та скорочення у фазі економічного спаду. Ациклічні показники – такі, які безпосередньо не пов'язані з діловим циклом (експорт). Антициклічні показники мають тенденцію до зростання у фазі економічного падіння та скорочення у фазі економічного піднесення (запаси готової продукції, факторів виробництва, рівень безробіття, рівень інфляції).

Першу спробу пояснити циклічний характер капіталістичного виробництва зробив англійський економіст В. Джевонс (1835-1882 рр.). Він пов'язав економічний цикл з 11-, 12-річним циклом сонячної активності, що спричиняє коливання врожайності сільськогосподарської продукції, а це, у свою чергу, впливає на циклічність промислового виробництва. Американський економіст Г. Мур у праці «Економічні цикли, закони і причини їх виникнення» (1914 р.) пов'язав циклічність з дією атмосферних факторів, що впливають на врожайність. Інші представники економічної теорії пояснюють циклічний розвиток окремими специфічними явищами, які порушують економічну рівновагу – між виробництвом і споживанням, попитом і пропозицією, заощадженнями і інвестиціями, доходом виробленим і спожитим (С. Сисмонді, Т. Мальтус, Дж. Гібсон, А. Афталъон, Дж. М. Кейнс та інші) [5].

К. Маркс, вважав, що економічний цикл охоплює такі фази: кризу, депресію, поживлення та піднесення, яке остаточно відображене у новій кризі. Тобто, будь-який цикл має свій пік, коли ділова активність найвища, виробництво працює на повну потужність, і найнижчу точку падіння, коли ділова активність та виробництво знижуються до найнижчого рівня. В період між цими полюсами цикл проходить певні фази, ознаками яких є стан ділової активності, який проявляється у вигляді: завантаженості виробничих потужностей, сукупних обсягів виробництва, загального рівня цін, зайнятості населення (безробіття) і рівня його доходів, прибутків та курсів акцій найбільших корпорацій, динаміки попиту на товари тривалого користування, інвестицій у нове будівництво тощо [14].

Визначальна роль в економічному циклі належить кризі, яка починає і завершує цикл. Така роль цієї фази циклу визначається тим, що в ній зосереджено основні ознаки й суперечності циклічності суспільного відтворення. К. Маркс вважав циклічність і глибокі кризи неодмінними супутниками ринкової економіки, невід'ємним елементом ринкового економічного механізму, через який відбувається насильницьке регулювання виробництва і споживання, попиту і пропозиції, тимчасово встановлюється економічна рівновага, яка неодмінно знову і знову порушується, викликаючи циклічні коливання економіки. У неминучості криз він вбачав неминучість краху ринкової капіталістичної економічної системи, її переходу у більш розвинену, з точки зору К. Маркса, соціалістичну систему [14].

Український економіст М. Туган-Барановський, вважав, що причиною кризових коливань є вищі темпи зростання виробництва, засобів виробництва у порівнянні з виробництвом предметів споживання [17]. Такої ж думки дотримувався шведський економіст Г. Кассель [12].

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

Наприкінці XIX- на початку XX ст. почала розвиватися кредитно-грошова теорія циклу. Її представники – американський економіст І. Фішер і англійський вчений Дж. Хоутрі. На їх думку, причиною криз є порушення співвідношення між попитом на гроші та їх пропозицією, а подолання таких криз можливе за зміни купівельної сили грошей у процесі регулювання їх кількості в обігу [5].

Поява нової концепції економічного циклу в 20-х роках XX ст. пов'язана з іменем російського вченого М. Кондратьєва, який обґрунтував теорію «довгих» циклічних коливань, які він назвав «хвилями кон'юнктури», тривалість яких дорівнює сорок-шістдесят років.

Доцільно визначити співвідношення між дефініціями економічний розвиток та економічне зростання, які тісно пов'язані між собою.

Категорії «економічне зростання» і «економічний розвиток» знаходяться у контексті змісту понять «зростання» і «розвиток». В тлумачному словнику української мови наведено визначення зростання як «... кількісне збільшення, досягнення вищого рівня розвитку» [16], майже подібне визначення дають автори Великого економічного словника: «зростання – збільшення в кількості, розмірах, існування в процесі розвитку» [7]. Таким чином, зростання – це категорія кількісна, розвиток означає «...процес росту, розвій, розмах, розквіт, процвітання; рух, хід, поступ» [16]. Широко тлумачення поняття «розвиток» міститься у Великому економічному словнику: «...процес закономірних змін, перехід з одного стану в інший більш досконалий; перехід від старого якісного стану до нового, від простого до складного, від нижчого до вищого» [7]. Наведемо визначення змісту поняття «розвиток», яке зазначено в Філософському енциклопедичному словнику: «Розвиток – незворотна, спрямована, закономірна зміна матеріальних та ідеальних об'єктів; один із загальних видів зв'язку» [20]. При цьому розрізняється декілька трактувань цієї категорії: як збільшення або зменшення; як перехід можливості в дійсність (як розуміння руху взагалі) та як виникнення нового. Отже, розвиток – це складне за своєю природою поняття. Воно одночасно означає спрямований, незворотній рух об'єкту, зміну його якісного стану, зв'язок – перехід між станами, а також передумову зростання.

Всебічний розгляд проблеми подає відомий український економіст А. Філіпенко. Він, зокрема, розрізняє розвиток, економічний розвиток і зростання. «У загальноживаному значенні розвиток – це процес удосконалення тих або інших елементів суспільних відносин, матеріально-речових складників суспільства або соціально-економічних і матеріальних систем у цілому, перехід до принципово нових якісних характеристик». Отже, йдеться про багатовимірний процес модернізації соціально-економічної системи. «Економічний розвиток – це якісні зміни в господарській системі суспільства, що забезпечують кількісне нарощування його ресурсного потенціалу та якісне вдосконалення базових елементів формують структур» , а економічне зростання є простим збільшенням реального ВВП країни, «органічним складником економічного розвитку» [19].

Свою позицію щодо економічного зростання та розвитку розкрив В. Геєць у відомій монографії «Нестабільність та економічне зростання». Так, вчений підкреслює, що за умов еволюціонування економічне зростання може ототожнюватися з економічним розвитком. Тобто, якщо відбуваються стрибкоподібні зміни у народному господарстві, дані поняття не завжди співіснують разом [8]. Можна сказати, що серед двох зазначених ключових понять первинним для науковця є «економічне зростання», в якому він бачить джерело розвитку, його обов'язкову передумову. Більшість вчених вважають, що економічне зростання передбачає збільшення реального ВВП країни в одному періоді порівняно з іншим, вказує на зростаючі можливості країни в реалізації своїх виробничих можливостей. Економічний розвиток включає в себе поняття економічного зростання, тобто економічний розвиток неможливий без економічного зростання, в свою чергу, економічне зростання є складовим елементом економічного розвитку. Але, якщо економічне зростання – це кількісний господарський розвиток, то економічний розвиток передбачає саме якісне економічне зростання з глибокими структурними змінами. Економічне зростання є оборотним процесом, тобто після нього рано чи пізно настає спад. Про оборотність економічного розвитку не можна так однозначно стверджувати, так як технічний прогрес, поява нових економічних форм свідчать про настання якісних змін у господарському розвитку при кількісних витра-

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

тах у виробництві товарів та послуг. Економічний розвиток залежить від економічного зростання (характеру використання продуктивних сил суспільства) і суспільного способу виробництва (еволюції економічної системи).

Що стосується безпосередньо економічного розвитку, то в літературі існує велика кількість тлумачень даної економічної категорії, зважаючи на широку вживаність даного терміна. Різні економічні школи по різному трактували сутність економічного розвитку, виділяли різні фактори, які мають вплив на процес економічного розвитку.

Економічний розвиток, за визначенням Д. Євдокимової, є динамічним багатоваріантним циклічним процесом, який має спіралеподібну форму та виявляється через кількісні та якісні зрушення у структурі системи при збереженні її цілісності, і стійкість якого забезпечується лише за умов його керованості з боку над системи [11].

У економічному енциклопедичному словнику за редакцією С. Мочерного, економічний розвиток трактується як незворотні, спрямовані, закономірні (кількісно-якісні та сутнісні) зміни економічної системи в довготерміновому періоді, що відбувається під впливом економічних суперечностей, потреб та інтересів, зумовленість яких характеризується дією основних законів діалектики, що не виходять за межі глибинної внутрішньої сутності такої системи [9].

Н. Афанасьєва, В. Рогожин, В. Рудик виділяють три головних напрямів економічного розвитку: збільшення масштабів споживання економічних ресурсів – кількісний аспект, зміни в складі елементів і їхніх комбінацій – структурний аспект, зрушення в споживчих характеристиках елементів, у їхній індивідуальній і інтегральній корисності – якісний аспект [10].

На думку А. Гапоненка, економічний розвиток зумовлює різномірне і разом з тим розбіжне, несуперечливе існування процесів якісних і кількісних змін. Він розглядає розвиток як ієрархічний процес нагромадження якісних і кількісних змін у системі [20].

Оригінальним є трактування категорії економічний розвиток відомим ученим Р. Акоффом, згідно з яким розвиток – це не умова або стан, зумовлений рівнем наявності ресурсів, а процес, в якому збільшуються можливості і бажання виробничо-економічної системи задовольняти свої бажання, бажання інших систем та індивідів, пов'язаних з нею. Процес розвитку розглядається як висхідний, оскільки припускає приріст можливостей виробничо-економічної системи [1].

І. Богатирьов визначає під розвитком сукупність змін різної економічної природи, спрямованості, інтенсивності, що об'єктивно відбуваються в соціально-економічній системі підприємства під впливом внутрішніх і зовнішніх факторів, а також призводять до переходу та фіксації підприємства в різні організаційно-економічні стани (відносно стійкого характеру). З цього випливає, що розвиток – це зміни, які залежать від умов внутрішнього та зовнішнього середовища [17].

Л. Безчасний, Г. Мюрдаль, А. Кругер, Л. Бальцерович, Х. Томас у своїх працях писали, що економічний розвиток – це зростання добробуту, доходів на душу населення, поліпшення якості життя, підвищення ступеня задоволеності головних потреб усіх членів суспільства [3; 4; 13; 15].

Б. Габовіч, Г. Кларке, Д. Лук'яненко найбільшими загальними закономірностями економічного розвитку вважають його циклічний характер, зв'язок із прогресом і зростанням, еволюцією та експансією [13].

Р. Нурсєв, С. Енке, Г. Арндт схилиються до думки, що економічний розвиток має комплексний, багатовимірний характер перетворень, що охоплює глибокі зміни в технічній, економічній, соціальній, політичній, інституційній сферах, у галузі інфраструктури, технологій, освіти, а також у царині головних факторів виробництва: капіталу, природних ресурсів, праці [13].

Б. Шаванс, А. Назаретян, В. Бранський вважають, що економічний розвиток – закономірне й багаторазове повторення (чергування) порядку та хаосу еволюційних змін [13].

Узагальнюючи погляди вчених на поняття економічний розвиток, можна зробити висновок, що економічний розвиток передбачає кількісний ріст економіки і якісне поліпшення її структури, соціальний та економічний прогрес, пристосованість до зовнішніх умов. Окрім того, необхідно зазначити, що економічний розвиток є визначальною фазою в процесі неперервних економічних змін, господарської еволюції, що відбувається під впливом економічних потреб та інтересів суспільства.

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ**Література**

1. Аккофф, Р. Планирование будущего корпорации / Р. Аккофф. – М. : Прогресс. – 1985. – 328 с.
2. Бартнев, С. А. «Азиатская драма: исследование бедности народов» / С. А. Бартнев, Г. Мюрдаль // История экономических учений : учебник. – М. : Магистр, 2010. – Гл. 28. – С. 409–413.
3. Бальцеревич, Л. Социализм, капитализм, трансформация. Очерки на рубеже эпох : пер. с польск. / Л. Бальцеревич. – М. : Наука, Изд-во УРАО. – 1999. – 352 с.
4. Безчасний, Л. К. Формування інноваційної моделі економічного зростання в Україні / Л. К. Безчасний, В. П. Мельник // Актуальні проблеми економіки. – 2002. – № 7. – С. 7-15.
5. Білецька, Л. В. Економічна теорія / Л. В. Білецька, О. В. Білецький, В. І. Савич. – К. : Центр учбової літератури, 2009. – 688 с.
6. Богатирьов, І. О. Ефективність розвитку підприємств / І. О. Богатирьов // Формування ринкових відносин в Україні. - № 7-8. – К. : НДЕІ. – 2003. – С. 73-79.
7. Большой экономический словарь / под. ред. А. Н. Азрина. - М. : Институт новой экономики. – 2004. – 881 с.
8. Геєць, В. М. Нестабільність та економічне зростання / В. М. Геєць ; НАН України, Ін-т екон. прогнозування. – К., 2000. - 344 с.
9. Економічний енциклопедичний словник : у 2 т. Т. 1 / за ред. С. В. Мочерного. – Львів : Світ, 2005. – 616 с.
10. Економічний енциклопедичний словник : у 2 т. Т. 2 / за ред. С. В. Мочерного. – Львів : Світ, 2006. – 568 с.
11. Євдокимова, Д. М. Державне регулювання економічного розвитку : автореф... дис. канд. екон. наук : 08.01.01 / Д. М. Євдокимова. - К., 2002. – 20 с.
12. Кассель, Г. Инфляция и валютный курс : пер. со швед. / Г. Кассель. – М. : Эльф-пресс, 1995. – 104 с.
13. Климко, Г. Н. Основи економічної теорії: Політекономічний аспект : підручник / Г. Н. Климко, В. П. Нестеренко, Л. О. Канищенко ; за ред. Г. Н. Климка, В. П. Нестеренка. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К. : Вища шк. – Знання. – 1997. – 239 с.
14. Маркс, К. Капитал: критика политической экономии. / К. Маркс. – Т. 2. Кн. 2 : Процесс обращения капитала. – М. : Политиздат. – 1984. – 650 с.
15. Мюрдаль Г. Мировая экономика: проблемы и перспективы / Г. Мюрдаль. – М. : МГУ. – 1958. – 424 с.
16. Новий тлумачний словник української мови в 4-х томах / уклад. В. В. Яременко, О. М. Сліпушко. – К. : «Аконіт». – 2001. – 911 с.
17. Туган-Барановский, М. И. Избранное. Периодические промышленные кризисы. История английских кризисов. Общая теория кризисов / М. И. Туган-Барановский. – М. : Директмедиа Паблшинг. – 2008. – 479 с.
18. Фатхутдинов, Р. А. Управление конкурентоспособностью организации: учебник / Р. А. Фатхутдинов. - М. : Изд-во Эксмо. – 2005. – 544 с.
19. Філіпенко, А. С. Цивілізаційні виміри економічного розвитку : монографія / А. С. Філіпенко. – К. : Знання України. – 2002. – 190 с.
20. Філософський енциклопедичний словник / гол. редакція : Л. Ф. Іллічов, П. Н. Федосєєв, С. М. Ковальов, В. Г. Панов. – М. : Енциклопедія. – 1983. – 840 с.
21. Шумпетер, Й. А. Теорія економічного розвитку / Й. А. Шумпетер. – М., Директ-Медіа. – 2007. – 400 с.

References

1. Akkoff, R. (1985). Planirovaniie budushcheho korporatsii [Planning the corporation future]. Moscow : Prohress [in Russian].
2. Bartenev, S. A., Miurdal, H. (2010). «Aziatskaia drama: issledovaniie bednosti narodov» ["Asian Drama: A Study of poverty of nations"]. Istoriya ekonomicheskikh uchenii - History of economic studies: a textbook. Moscow : Mahistr, Ch. 28., pp. 409–413 [in Russian].
3. Baltserovich, L. (1999). Sotsializm, kapitalizm, transformatsiia. Ocherki na rubezhe epokh [Socialism, Capitalism, Transformation. Essays on the turn of epochs]. L. Baltserovych (Trans.) Moscow: Nauka, URAO Edition [in Russian].
4. Bezchasnyi, L. K., Melnyk, V. P. (2002). Formuvannia innovatsiinoi modeli ekonomichnoho zrostannia v Ukraini [Formation of innovative model of economic growth in Ukraine]. Aktualni problemy ekonomiky - Actual problems of economy, № 7. P. 7-15 [in Ukrainian].
5. Biletska, L. V., Biletskyi, O. V., Savych, V. I. (2009). Ekonomichna teoriia [Economics]. Kyiv : Tsentr uchbovoi literatury - Educational Literature Center [in Ukrainian].
6. Bohatyrov, I. O. (2003). Efektyvnist rozvytku pidpriemstv [Development Efficiency of Enterprises]. Formuvannia rynkovykh vidnosyn v Ukraini - Formation of Market Relations in Ukraine, 7-8. P. 73-79. Kyiv: NDEI [in Ukrainian].
7. Azrin, A. N.(Ed.) (2004). Bolshoi ekonomicheskii slovar [Dictionary of Economics]. Institut novoi ekonomiki - Institute of The New Economics [in Russian].
8. Heiets, V. M. (2000). Nestabilnist ta ekonomichne zrostannia [Instability and the Economic Growth]. NAN Ukrainy, In-t ekon. Prohnozuvannia – NAN of Ukraine, Institute of Economic Forecasting. Kyiv [in Ukrainian].
9. Mochernii, S. V. (2005). Ekonomichni entsyklopedychnyi slovnyk [Encyclopedic Dictionary of Economics]. Vol. 1 Lviv: Svit [in Ukrainian].
10. Mochernii, S. V. (2006). Ekonomichni entsyklopedychnyi slovnyk [Encyclopedic Dictionary of Economics]. Vol. 1 Lviv: Svit [in Ukrainian].
11. Yevdokymova, D. M. (2002). Derzhavne rehuliuвання ekonomichnoho rozvytku [State regulation of economic development.]. Candidate of Economics Thesis Kyiv [in Ukrainian].
12. Kassel, H. (1995). Inflatsiia i valiutnyi kurs [Inflation and the Exchange Rate]. Moscow : Elf-press [in Russian].

ЕКОНОМІКА ТА УПРАВЛІННЯ НАЦІОНАЛЬНИМ ГОСПОДАРСТВОМ

13. Klymko, H. N., Nesterenko, V. P., Kanishchenko, L. O. (1997). *Osnovy ekonomichnoi teorii: Politekonomichni aspekt* [Basics Of Economic Theory, Political Aspect]. V. P. Nesterenko, H. N. Klymko (Ed.) Kyiv : Vyscha shkola, Znannia. – High School, Knowledge [in Ukrainian].
14. Marks, K. (1984). *Kapital : kritika politicheskoi ekonomii* [Capital: Critique of Political Economy.]. Vol. 2. book 2 : *Protsess obrashcheniia kapitala - The process of capital circulation*. Moscow : Politizdat [in Russian].
15. Miurdal, H. (1958). *Mirovaia ekonomika: problemy i perspektivy* [World Economy: Problems and Prospects]. Moscow: MHU [in Russian].
16. Yaremenko, V. V., Slipushko, O. M. (2001). *Novyi tlumachnyi slovnyk ukrainskoi* [Dictionary of Ukrainian language]. Kyiv : «Akonit» [in Ukrainian].
17. Tuhon-Baranovskii, M. Y. (2008). *Periodicheskie promyshlennye krizisy. Istoriia anhliskikh krizisov. Obshchaia teoriia krizisov* [The periodic industrial crises. History of the English crises. The general theory of crises]. Moscow : Direktmedia Pablishinh [in Russian].
18. Fatkhutdinov, R. A. (2005). *Upravleniie konkurentosposobnostiu orhanizatsii* [Management of the organization competitiveness]. Moscow : Izd-vo Eksmo. [in Russian].
19. Filipenko, A. S. (2002). *Tsyvilizatsiini vymiry ekonomichnoho rozvytku* [Civilization dimensions of economic development]. Kyiv : Znannia Ukrainy [in Ukrainian].
20. Illichov, L. F., Fedosieiev, P. N., Kovalov, S. M., Panov, V. H. (1983). *Filosofskiy entsyklopedychnyi slovnyk* [Encyclopedic Dictionary of Philosophy]. Moscow : Entsyklopediia [in Ukrainian].
21. Shumpeter, Y. A. (2007). *Teoriia ekonomichnoho rozvytku* . Moscow : Dyrekt-Media [in Ukrainian].

Надійшла 11.06.2016.